

ALGUNHAS CONSIDERACIÓNS SOBRE O GALEGO COMO LINGUA DA ADMINISTRACIÓN

XERMÁN GARCÍA CANCELA

Servicio de Traducción. Consellería da Presidencia

O progresivo afianzamento dunha administración propia, nacida ó abeiro das institucións de autogoberno, fainos reflexionar sobre o grao de consolidación acadado polo emprego do noso idioma como instrumento de comunicación desa administración nos anos que van desde o recoñecemento do galego como lingua oficial ata hoxe, partindo das experiencias levadas a cabo fundamentalmente desde os "servicios de traducción" creados en diversas entidades administrativas.

Máis ca estendérmonos en disquisicións teóricas, intentaremos centrarnos nalgunhas solucións prácticas dadas a moitos dos múltiples problemas que nos foron xurdindo no intento de ir conformando un rexistro administrativo para a nosa lingua. Partimos sobre todo dos textos de carácter oficial publicados no Diario Oficial de Galicia, e co ánimo de dar a coñecer algúns dos criterios aplicados. En último termo pretendemos que algunhas das solucións apuntadas poidan servir de punto de referencia para ir consolidando un rexistro administrativo que poida servir de modelo para as persoas e as entidades con responsabilidades na elaboración e divulgación de textos da administración.

Concepto de linguaxe administrativa

O rexistro ou tecnolecto administrativo caracterízase por ser unha variante lingüística funcional, cun ámbito de uso (a administración) e unha norma lingüística estrutural (unha fraseoloxía específica, un vocabulario propio, etc.)¹.

¹ Algunhas reflexións interesantes sobre este concepto poden atoparse, entre outros, en:

Actes del Col.loqui sobre llengua i administració, Barcelona (Escola d'Administració Pública de Catalunya), 1984.

Badia i Margarit, A. e Duarte i Monserrat, C., *Formulari administratiu*, Curial, Barcelona, 1981.

Con esta definición de alcance xeral temos xa unha referencia a dous dos aspectos máis característicos do tipo de lingua do que estamos a falar: a linguaxe administrativa é a propia da administración (definición en canto ó ámbito de uso) e presenta unhas características estruturais propias, atinxentes sobre todo ó léxico utilizado, aínda que tamén a outros aspectos como a morfosintaxe e o estilo (definición en canto á estrutura lingüística).

Convén matizar, sen embargo, os aspectos apuntados:

-A linguaxe administrativa, como todo tecnolecto, non é un sistema lingüístico independente, senón, polo contrario, unha lingua funcional dependente da lingua xeral, coa que comparte os rasgos que a fan intelixible, salvo en aspectos especialmente técnicos, para o conxunto dos falantes.

-A especificidade da linguaxe administrativa ten que ver sobre todo co léxico, pero tamén coas estruturas morfosintácticas e co ton utilizado, ó valerse con frecuencia de recursos a este nivel un tanto arredados da lingua común.

-A especificidade da linguaxe administrativa fronte a outros rexistros é máis difícil de concretar, por canto nela teñen cabida elementos estruturais (sobre todo léxicos) propios doutros tecnolectos. Non esquezamos que a actividade reguladora da administración se estende ós ámbitos máis diversos da vida social (sanidade, ensino, obras públicas, relacións laborais, etc.). Hai, sen embargo, un especial recurso a elementos propios da linguaxe xurídica e económica, pois por un lado a actividade da administración susténtase sempre nun marco xurídico-legal establecido e por outro, esa mesma actividade debe contar non poucas veces cun orzamento previo que a sustente.

-A diversidade dos axentes que interveñen nos actos administrativos (desde calquera cidadán ata múltiples empregados públicos cun moi variado nivel de formación ou de responsabilidade) fan que o grao de formalidade da linguaxe administrativa varíe en cada caso e que, consecuentemente, se dea un maior ou menor achegamento entre a linguaxe administrativa e a lingua común. Esa mesma variedade plásmase en moi distinto tipo de documentos (desde leis ou decretos a anuncios, notifica-

Calvo, Ramos, L., *Introducción al estudio del lenguaje administrativo*, Gredos, Madrid, 1980.

Duarte i Monserrat, C., *Curs de llenguatge administratiu*, Teide, Barcelona, 1981.

—, "Per a una definició del llenguatge administratiu", en *Llengua i Dret*, nº 1, Escola d'Administració Pública, Barcelona, 1983, pp. 3-8.

Catherine, R., *Le style administratif*, Albin Michel, Paris, 1982.

Gandouin, J., *Correspondance et rédaction administratives*, Armand Colin, Paris, 1980.

L'establiment del llenguatge administratiu. Actes de les Jornades sobre l'establiment del llenguatge administratiu català, Barcelona (Escola d'Administració Pública), 1984.

Haensch, G., "Les llengües d'especialitat o tecnolecte", en *Llengua i Dret*, nº 1, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 1983, pp. 9-16.

cións e requirimentos, pasando polas instancias ou os recursos dos particulares), detrás dos cales se descubrirá sempre unha marcada tendencia, polo menos teórica, á precisión, á matización e á impersonalidade e o formalismo (fronte ó ton máis coloquial ou familiar doutros niveis de comunicación).

Linguaxe administrativa galega: orixinalidade e dependencia

Como sabemos, en época recente (non é aquí cuestión de facer historia da "oficialidade" do galego en épocas pasadas) o galego empeza a ter presenza como lingua da administración a raíz do seu recoñecemento constitucional (art. 3.2) e estatutario (art. 5) como lingua oficial de Galicia, xunto co castelán.

Na falta dunha planificación axeitada, que mirase tanto pola ampliación dos ámbitos de uso como pola aplicación de criterios de fixación lingüística, a configuración dun rexistro administrativo propio está aínda por acadar, o que nos leva a movernos neste rexistro de lingua, o mesmo ca en xeral en tódolos rexistros cultos, cunha certa desorientación, e, en calquera caso, faise sentir con demasiada frecuencia unha excesiva dependencia do modelo castelán. Porque a implantación do galego no contexto da administración produciuse e segue a producirse sobre todo mediante o recurso á tradución, o que leva a un servilismo non sempre fácil de superar, sobre todo cando a penas se deron pautas para que os redactores de disposicións normativas ou de comunicacións ós administrados se decatasen da necesidade de construíren dentro do posible un rexistro propio, aliviado do lastre que supón o recurso a modelos alleos. O efecto máis palpable neste sentido dáse no recurso premeditado á dobre columna, que semella querer negarlle ó galego a capacidade en por si de servir de lingua de comunicación dentro da propia administración e de cara a fóra.

Como antes dicíamos, a linguaxe administrativa debe acomodarse á lingua estándar en tódolos seus aspectos. Pois ben, se no plano ortográfico e morfosintáctico contamos cunhas directrices ás que aternos, é no léxico e na fraseoloxía onde aínda non acadámo-las convencións necesarias das que valernos para cubrir todo o campo conceptual do que estamos obrigados a partir. De aí a necesidade dunha planificación axeitada que permita o labor de fixación e de divulgación dun rexistro administrativo estandarizado máis alá das solucións de compromiso.

A excesiva dependencia dos modelos do castelán

Como ben recolle o profesor Badía i Margarit² nalgúns das súas atinadas reflexións sobre aspectos da linguaxe administrativa en catalán, a existencia dun marco normativo pensado e dictado en castelán obriga a demais linguas oficiais do Estado español a manter un papel de subsidiariedade respecto daquel, co obstáculo, inxente para el, de vérmonos obrigados a traspasar uns contidos pensados en castelán (administración española) a unha forma non castelá (catalán, euskera, galego). Desafortunadamente nace a supeditación obrigada da nosa linguaxe administrativa (expresión) á administración española (contido).

Do estado desa lingua que nos marca os modelos, forzados máis ca desexados, infórmannos estudos recentes³, que nos veñen amosa-la imaxe dunha lingua excesivamente arredada da común, cun estilo afectado, servil e humillante por veces, cunha sintaxe pouco coidada e cun léxico no que teñen cabida por igual arcaísmos e neoloxismos de difícil aceptación.

Fronte a ese modelo só cabe, polo tanto, unha actitude crítica e atenta que nos permita aproveitar todo aquilo que nel haxa de bo pero, ó mesmo tempo, refugar vicios e malos usos. É iso evitando, como nos prevén o profesor Badía, dúas posturas igualmente rexeitables: a da "calcofilia", que pode levarnos a solucións cómodas pero empobrecedoras do idioma ó que se traduce; e a da "calcofobia", que aínda propondo solucións máis correctas e máis encaixadas nas estruturas do galego se arreden en exceso da solución castelá correspondente (que é expresión do único contido obrigado: o da administración española).

Con estas premisas, estamos en condicións de adentrarnos nalgúns aspectos concretos nos que se manifesta de forma evidente a necesidade de supera-lo modelo castelán. Daremos algunhas pautas que non pasan de ser solucións aplicadas a ámbitos moi concretos da actuación administrativa (só alí onde existen servicios de traducción) pero ás que lles falta, ó meu ver, o respaldo e a difusión necesarios para modificar hábitos nos re-

² Badía i Margarit, A., "L'establiment del llenguatge administratiu: de la teoria a la realitat", en *Llengua i Dret*, nº 1, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 1983, pp. 17-25.

Tamén no prólogo ó *Formulari administratiu...* citado.

Tamén, Torrens, R., "Servicio y servidumbre en el lenguaje administrativo. Reflexiones y propuestas", no libro colectivo *Las lenguas nacionales en la Administración*, Diputación Provincial de Valencia (Servicio de Publicacións), 1981.

³ Calvo Ramos, Luciana, *Introducción...*

—, "Viabilidad de una modernización del lenguaje administrativo español y de otras lenguas peninsulares", en *Llengua i Dret*, nº 2, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 1983, pp. 21-32.

—, "Algunos aspectos del lenguaje administrativo castellano", en *Llengua i administració (actes del col.loqui sobre llengua i administració)*, Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, outubro, 1983.

dactores de normas no conxunto das administracións actuantes en Galicia.

Algunhas solucións fronte á dependencia do castelán.

Deixamos para unha posterior entrega as reflexións sobre a cuestión terminolóxica, sen dúbida a que suscita máis dificultades e a que require unha especial atención e planificación, pois o noso idioma non só debe facer fronte á avalancha permanente de novos termos nos eidos científicos, nun proceso de adecuación ó resto das linguas, senón que ten aínda por resolver múltiples baleiros na terminoloxía de uso frecuente nos eidos xurídico-administrativos, científicos e técnicos en xeral. Este é un proceso típico das linguas minorizadas cando acadan unha situación de oficialidade e aspiran a un estado de plena normalidade. O proceso de creación neolóxica, as pautas para dar prioridade a uns procedementos de creación e fixación terminolóxica (recurso ó dialectal ou ó arcaico, neoloxismos de forma ou de sentido, formación de palabras,...) non só deben darse para os novos conceptos técnicos e científicos para os que cómpre adoptar uns termos; tamén son necesarios para emprender unha fixación do conxunto dos termos das distintas disciplinas, proceso non realizado previamente, pola falta precisamente de oficialidade⁴.

Previamente faremos un breve repaso de cuestións atinxentes a aspectos xerais da redacción administrativa, que tamén teñen a súa transcendencia no proceso de trasvasamento do modelo castelán ó galego. Van desde aspectos da puntuación dos textos a outros que teñen que ver coas estruturas sintácticas e con diversas desviacións no uso correcto dalgunhas expresións, verbos, etc., pasando por unha referencia á fraseoloxía (xiros e locucións administrativas).

Aspectos xerais na redacción dos textos e na articulación das frases:

a) Puntuación

A preferencia polos períodos longos, sobre todo na parte expositiva das disposicións, é característica da linguaxe administrativa castelá. Pero unha puntuación inadecuada, tan frecuente, complica o sentido do discurso, de xeito que é preferible a introducción de puntos de separación ou de puntos e comas que alixeiren a exposición.

⁴ Véxase ó respecto, Duarte i Monserrat, C., "L'elaboració de llenguatges especialitats de l'administració", en *Llengua i Dret*, nº 8, Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1986, pp. 17-23.

O realmente importante é respeta-lo contido, o fondo de determinada disposición, pero buscaremos sempre a forma máis axeitada de redacción, e esta require normalmente que utilizemos períodos curtos e ben delimitados.

b) Abuso das maiúsculas

Na linguaxe administrativa hai unha tendencia a recorrer ás maiúsculas en casos nos que non é necesario. Este emprego abusivo vén condicionado unhas veces polo intento de marcar xerarquías, de xeito que non é infrecuente ver con inicial maiúscula as denominacións dos altos cargos da administración (Conselleiro, Director Xeral, Xefe de Servicio,...) mentres que se emprega a inicial minúscula para designar outro tipo de funcionarios (auxiliar administrativo, subalterno, porteiro,...).

Tamén se dá un emprego abusivo nun afán de individualizar conceptos que en por si xa o están ou que non precisan ser marcados ("presupuesto para construír un Colegio..."; "los concesionarios deberán justificar el abono de los Impuestos sobre Transmisiones Patrimoniales,..."; "la Empresa deberá estar integrada en el Grupo A, Subgrupo..."; "será necesaria la constitución de una Sociedad de carácter anónimo..."; "bases que regirán el Concurso para la concesión de..."; "el Tribunal calificador de las pruebas estará compuesto por:...").

En todos estes casos, procuraremos un correcto emprego, reduciendo no posible o emprego de maiúsculas, pois tamén aquí cómpre dicir que a fidelidade ós orixinais ou á lei non ten necesariamente por que pasar por un servilismo a grafías incorrectas.

c) Fraseoloxía:

A linguaxe administrativa castelá ten preferencia por unha serie de locucións prepositivas ou conxuntivas que se poden simplificar empregando unha forma simple ou recorrendo a un xiro máis habitual (ás veces estamos ante xiros calcados doutras linguas ou especificamente casteláns que non deben ser calcados no galego). Así:

"En orden a lograr los objetivos marcados...": "para acadar os obxectivos marcados..."

"X, en calidad de presidente de la asociación...": "X, como presidente da asociación..."

"En base a criterios de igualdad...": "aplicando criterios de igualdade,.../ baseándose en criterios de igualdade..."

"Con arreglo a lo dispuesto en...": "conforme co disposto en..."

"Las reformas que se efectúen a nivel de Consellería...": "as reformas que se produzan na / no ámbito da Consellería..."

Morfosintaxe

De entre a variedade de casos nos que, por estaren arredadas as estruturas sintácticas das dúas linguas ou por se daren no castelán utilizacións incorrectas, convén introducir un criterio corrector destacámo-los seguintes:

a) *Pasivas con se e con suxeito expreso*

Tanto o castelán como o galego son linguas nas que son preferibles as construcións activas. Non son incorrectas, de tódolos xeitos, construcións en pasiva como: "As probas foron superadas por tódolos opositores" ou "Foi votada polo Parlamento unha lei contra os incendios forestais", "Foi dictada pola Consellería unha disposición...".

Hai sen embargo unha construción, da que se fai un emprego abusivo, que non debemos admitir como correcta en ningunha das dúas linguas, aquela nas que se utiliza un *se* impersonal pero ó mesmo tempo se expresa o axente precedido da preposición *por*. Os casos seguintes deben ser, polo tanto, traducidos a frases en activa ou a unha pasiva correcta:

"Por el secretario se dará lectura al acta de la sesión": "O secretario dará lectura á acta da sesión".

"Por la Consellería se dictarán las normas oportunas": "A Consellería dictará as normas oportunas".

"Por el Parlamento se aprobó la ley que regula el transporte por carretera": "O Parlamento aprobou a lei que regula o transporte por estrada" / "A lei que regula o transporte por estrada foi aprobada polo Parlamento".

b) *Xerundio:*

Hai casos nos que a utilización do xerundio non é correcta.

-Cando se utiliza no comezo dunha oración que marca unha acción posterior a outra (o chamado "xerundio de posterioridade"). Así:

**"El decreto fue aprobado el día 25, *entrando* en vigor al día siguiente". O correcto será: "O decreto foi aprobado o día 25 e entrou en vigor ó día seguinte".

**"El decreto será aprobado el día 25, *entrando* en vigor al día siguiente". O correcto é: "O decreto será aprobado o día 25 e entrará en vigor ó día seguinte".

-O chamado "gerundio del BOE"⁵, que aparece en expresións, incorrectas, nas que se utiliza para especificar, particularizar ou defini-lo suxeito. Por exemplo:

**"Decreto nombrando consejero a...". O correcto é: "Decreto polo que se nomea conselleiro a..."

⁵ Calvo Ramos, L., *Introducción...*, p. 137.

"Ley regulando las exportaciones...". O correcto é: "Lei que regula as exportacións...".

"Fue presentada instancia solicitando la declaración...". O correcto é: "Presentou unha instancia na que se solicita a declaración..."

c) *Falsos verbos transitivos*

Con determinados verbos de moita frecuencia sucedeu que pasaron a ser usados como transitivos, cando un correcto emprego nos faría utilízalos como intransitivos. Velaquí comentados algúns destes casos:

* **Informar**

O *informe* é un trámite administrativo frecuente ó que se fai constante referencia na linguaxe administrativa, igual que ó seu correspondente verbo, *informar*.

Agora ben, cómpre que teñamos en conta cales son os usos e acepcións deste verbo:

Informar, como *transitivo*, significa 'dar noticia dalgo a alguén' e constrúese coas preposicións *de* ou *sobre* antepostas a aquilo que expresa o obxecto da información: "informoume das negociacións cos sindicatos", "o concelleiro informou ós asistentes sobre a marcha das obras na cidade".

Construído sen preposición segue a ser transitivo pero adquire unha significación distinta, a de 'dotar de forma unha cousa, se-lo seu principio inspirador': "a preocupación polo ben público debe *informar* tódalas actuacións dun bo político".

Ningunha das acepcións anteriores ten como substantivo subxacente *informe* no sentido xurídico-administrativo. Cando isto sucede o verbo *informar* debe usarse como intransitivo e será sinónimo de 'emitir informe', co que, o mesmo ca esta construción, requirirá o emprego da preposición *sobre*. Quere isto dicir que non serán correctas as seguintes construcións, nas que o verbo *informar* aparece como transitivo:

1. O organismo competente informará a petición formulada.
2. O secretario informou favorablemente o expediente.
3. A proposta foi informada negativamenteo pola comisión.

E si en cambio:

1. O organismo competente informará/emitirá informe sobre a petición formulada.
2. O secretario informou favorablemente/emitiu informe favorable sobre o expediente.
3. Sobre a proposta informou negativamente/emitiu informe negativo a comisión.

Tamén diremos: "Petición obxecto de informe"/"Petición sobre a que se emitiu informe" e non "petición informada".

*Dictaminar

Para este verbo vale o dito para o anterior. Debe empregarse como intransitivo, seguido da preposición *sobre*, e non como transitivo: "dictaminar sobre a cuestión/emitir dictame sobre a cuestión" por *"dictamina-la cuestión"; "proposta obxecto de dictame" e non *"proposta dictaminada".

*Cesar

Este verbo é intransitivo e ten diversas acepcións: 'interromperse unha actividade' ("cesou de chover"), 'deixar de desempeñar un cargo ou emprego', sinónimo de *demitir* ("cesou no seu cargo o presidente do goberno"), 'deixar de face-lo que se está facendo' ("cesou de escribir e púxose a falar"). Polo tanto, debe terse en conta a incorrección que supón o seu emprego como verbo transitivo, do que tanto se abusa na linguaxe administrativa e mais na periodística, coma os exemplos seguintes:

"Orde pola que se cesa a...como director xeral de..."

"Foron cesados dous conselleiros"

"Cesaron o adestrador do equipo"

Nestes casos estase a face-la construción suxeito + verbo + obxecto directo, cando, ou ben deberemos empregar un verbo distinto de *cesar*, no caso de que efectivamente alguén con potestade exerza a súa acción sobre outra persoa, ou ben empregar *cesar* como intransitivo no caso de que a acción sexa realizada voluntariamente por unha persoa: "o director xeral cesou no seu cargo", "cesou o adestrador do equipo".

É dicir, alguén cesa nun cargo ou nunha función pero non se pode cesar a ninguén. Neste último caso, poden darse dous tipos de solucións:

1. Empregar un verbo que exprese a idea de que 'alguén con potestade aparta a unha persoa do seu cargo'. Estes verbos poden ser *destituír* ('desposuír dun cargo'), *arredar* ou *separar*. Así, no Estatuto de Galicia do 36 dise: "o Presidente da Rexión nomeará e *separará* libremente ó Presidente da Xunta...Deberá *separalos* no caso de que a Asemblea lexislativa lles negar, explicitamente, a súa confianza..."). Tamén se dá un emprego correcto na Constitución española de 1978, na que se di: "Los demás miembros del gobierno serán nombrados y *separados* por el Rey, a propuesta de su presidente" (art. 100), fronte a: "El gobierno *cesa* tras la celebración de elecciones generales,..." (art. 101).

2. Utilizar unha fórmula na que siga presente o concepto de cesar pero na que quede constancia do feito de que o cesamento non se produce por vontade de quen cesa. Esta fórmula pode ser unha das seguintes:

"Orde pola que se dispón que... cese como director xeral..."

"Orde pola que se dispón o cesamento de... como director xeral..."

*Recorrer

O erro máis frecuente con este verbo consiste tamén en utilizalo con obxecto directo ou en pasiva cando significa 'interpoñer un recurso'.

Recorrer é transitivo soamente cando ten o significado de 'ir dun lugar a outro, percorrer' ("recorreu toda a cidade"). Pero deberá ser empregado con preposición nos seguintes casos:

1. Coas preposicións *a*, *ante*, *perante*, *diante de* na súa acepción de 'acudir a alguén na procura de amparo ou de axuda': "recorreu a min para que lle botase unha man", "recorreu perante o xuíz para defende-la súa causa".

2. Coa preposición *contra* cando o seu significado é 'interpoñer un recurso': "recorreu contra a sentenza que o condena" e non *"recorreu a sentenza..."; "contra a devandita sentenza poderase recorrer no prazo de vinte días" e non *"a devandita sentenza será recorrible no prazo de vinte días"; "a sentenza contra a que recorreu" e non *"a sentenza recorrida" (ia non ser que queiramos dicir que andamos por riba dela!).

*Urxir

Con este verbo, introduciuse, tanto nos medios de comunicación como na administración, un uso con complemento directo, cun significado que oscila entre o de *instar* ('pedir con urxencia': "urgir al/del consejo la creación de una comisión") e *impulsar* ('incitar a alguén a facer algo'): "urgir la construcción de un hospital"), pasando por outros similares como os de *estimular*, *insistir*,...

Esta "familia" de significados atribuídos a *urgir* (galego *urxir*) corresponde aproximadamente ós significados do verbo inglés *to urge*.

Pero cómpre lembrar que *urxir* é impersoal (e como tal só ten uso na 3ª persoa do singular) e ten o significado de 'ser urxente'. Polo tanto, o seu único emprego correcto será nas construcións *urxe + verbo* ("urxe construír un hospital") ou *urxe + substantivo* ("urxe a construción dun hospital").